

*Др Зоран Миладиновић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

*УДК: 368.022
DOI: 10.46793/XXIV-10.039M*

ОБАВЕЗЕ ОСИГУРАВАЧА ИЗ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ*

Резиме

Код већине уговора грађанског и привредног права, уобичајено је да уговорне стране преузимају обавезе, односно исте настају тек закључивањем уговора. Има међутим уговора за које закони прописују одређене обавезе будућих уговорних страна и пре него што дође до закључивања уговора. Уговор о осигурању је један типичан уговор где је законодавац прописао одређено понашање будућих уговорних страна и пре закључивања уговора. Из тих разлога када се говори о обавезама осигураваача из уговора о осигурању, исте се могу посматрати пре закључивања уговора а најкасније до закључивања уговора, обавезе које осигураваач има током трајања осигурања, односно током трајања уговора о осигурању и обавезе које он има када се деси осигурани случај. Све ове обавезе имају своју специфичну тежину и оне су јасно прописане законским прописима и условима осигурања, било да је у питању законско или добровољно осигурање, односно било да је у питању осигурање имовине, осигурање лица или осигурање од одговорности. У суштини, обавезе осигураваача из уговора о осигурању стоје наспрам обавеза осигураника који плаћањем премије осигурања као цене ризика очекује одговарајућу сигурност закључивањем уговора о осигурању.

***Кључне речи:** Осигурање, осигураваач, уговараач осигурања, осигураник, уговор о осигурању, штета, накнада.*

1. Уводне напомене

Обавезе осигураваача из уговора о осигурању данас су регулисане у свим земљама и то у неким земљама чак детаљно. Разлог за веома детаљно законско регулисање односа из уговора о осигурању је двојак. С једне стране, уговори о осигурању су врло бројни правни послови. Уз уговоре о продаји и уговоре о превозу, уговори о осигурању су најзаступљенији уговори који се данас

* Рад је написан у оквиру пројекта Правног факултета Универзитета у Крагујевцу „XXI век – век услуга и Услужног права“, бр. 179012 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

појављују у пракси. С друге стране, уговори о осигурању стварају врло сложене правне односе, у вези са којима се поставља читав низ правних питања. Многа од тих питања су таквог значаја да се не може оставити уговорним странама да их слободно регулишу својим споразумом. То је разлог да је Законом о облигационим односима (даље ЗОО),¹ у чл. 900, ст. 1 и 2 прописано да се уговором о осигурању «може одступити само од оних одредаба у којима је то одступање изричито допуштено, као и од оних које пружају уговарачима могућност да поступају како хоће. Одступање од осталих одредаба, уколико није законом забрањено, допуштено је само ако је у несумњивом интересу осигураника».

Наш закон о облигационим односима спада у ред закона оних земаља којима су правни односи из односа осигурања веома исцрпно регулисани. У том смислу, одредбама ЗОО веома прецизно су дефинисане обавезе главних учесника уговора о осигурању, осигураваача и уговарача осигурања, али и других субјеката који се јављају у односу из осигурања, или на основу уговора о осигурању стичу одређена права.²

Према чл. 897 ЗОО уговор о осигурању је уговор којим се уговарач осигурања обавезује да плати одређени износ (премију) организацији за осигурање (осигуравачу), а осигуравач се обавезује да, ако се деси догађај који представља осигурани случај, исплати осигуранику, или неком трећем лицу, накнаду, односно уговорену своту, или учини нешто друго. Овако дата дефиниција уговора о осигурању сматра се као економска дефиниција појма уговора о осигурању, где у основи осигурања леже узајамност и солидарност. Лица којима прете опасности, уговарачи осигурања - осигураници плаћањем премије фактички удружују у заједницу осигурања (код лица које се професионално бави осигурањем-осигураваача) средства из којих ће неком од њих бити исплаћена средства (надокнађена штета или исплаћена свота новца) у случају да их задеси осигурани случај.³

Ипак, посматрано са аспекта обавеза осигураваача из уговора о осигурању, правни појам уговора о осигурању је значајнији, будући да се таквим уговором осигуравач обавезује да за наплаћену премију, уговарачу осигурања, или неком трећем лицу (код осигурања од одговорности), исплати накнаду, уговорену суму осигурања или учини нешто друго.⁴

¹ Службени лист СФРЈ, бр. 29/78, са изменама у бр. 38/85, 46/85, 57/89, и Службени лист СРЈ, бр. 31/9, 22/99, 23/99, 35/99, 44/99.

² Корисник осигурања на пример није уговорна страна из уговора о осигурању, али ако је уговором предвиђено да ће осигуравач бити дужан да уколико се деси осигурани случај исплати одговарајућу накнаду ово лице стиче права предвиђена уговором и ако није уговорна страна.

³ Јанковец, И., *Уговори у привреди*, Београд, 1987. стр. 543.

⁴ Рајичић, Б., *Осигурање - облигациони уговорни однос*, Зборник радова: Ново законодавство у осигурању имовине и лица, Палић, 2002, стр. 114.

У свим случајевима где је предмет осигурања имовина или осигурање од одговорности, сврха закључивања уговора је накнада штете. Зато ће у том случају обавеза осигуравача бити накнада штете. Ако је реч о осигурању лица, онда је обавеза осигуравача исплата уговореног износа. Ако је предмет осигурања осигурање имовине, обавеза осигуравача може бити и да учини нешто друго. То значи да се уговором може предвидети да осигуравач може бити дужан да обавезу испуни у природи (на пример, осигуранику ће испоручити нову ствар уништену осигураним случајем и сл).

Будући да је уговор о осигурању по својим особинама уговор са дуготрајним дејством (сукцесивним извршењем обавеза)⁵ од обе уговорне стране, то су обавезе осигуравача различите и могу се посматрати кроз неколико фаза: обавезе у време закључивања уговора, обавезе током трајања уговора и обавезе кад наступи осигурани случај.

Иначе уговор о осигурању заузима посебно место у услужним пословима. Уредбом о класификацији делатности,⁶ услуге осигурања сврстане су у Сектор К - Финансијске делатности и делатност осигурања. Даљим разврставањем делатности по областима, гранама и групама, услуге осигурања разврстане су у две основне групе послова. Једно су послови тзв. директног осигурања (у које спадају осигурање и реосигурање) које обављају друштва за осигурање и реосигурање. Друго су послови, односно помоћне услуге у осигурању, које обављају посредници и заступници у осигурању, односно друга правна лица која су за то добила дозволу Народне банке Србије.

Предмет разматрања у овом раду биће обавезе осигуравача као једне уговорне стране и као пружаоца услуга осигурања. Ова питања су од изузетног значаја не само за привредне субјекте, већ за сваког ко жели да осигурањем заштити себе и своју имовину.⁷

2. Обавезе у моменту закључивања уговора о осигурању

У моменту закључивања уговора о осигурању осигуравач има обавезу да прихвати понуду за закључивање уговора о осигурању и да упозна уговарача осигурања, односно осигураника са условима под којима он обавља осигурање.

1. Обавеза прихватања понуде за закључивање уговора.- Што се тиче обавезе осигуравача да прихвати понуду за закључивање уговора о осигурању, према нашем позитивном праву ту обавезу осигуравач има само ако су испуњена два услова: *а/* ако се понуда односи на обавезно осигурање; и *б/* ако

⁵ Јанковец, И., Миладиновић, З., *Право осигурања*, Ниш, 2006, стр. 271.

⁶ Службени лист СРЈ, бр. 54/2010.

⁷ Миладиновић, З., *Обавезе уговарача осигурања, односно осигураника из уговора о осигурању*, Зборник радова: Слобода пружања услуга и правна сигурност, Крагујевац, 2019, стр. 302.

се осигуравајуће друштво коме је учињена понуда за закључивање уговора о осигурању бави пословима обавезног осигурања. На пример, ако је понуда за закључивање уговора о осигурању учињена од стране лица које жели да закључи уговор о осигурању од одговорности за штете од моторног возила, осигурање путника у јавном саобраћају и сл. Разлози зашто се осигуравачу оставља слобода да прихвати или не прихвати сваку понуду, али и обавеза да прихвати сваку понуду која се односи на обавезно осигурање уколико се бави том врстом осигурања, су у следећем: прво, у нашем праву принцип закључивања уговора је углавном на добровољној основи. Нико се не може обавезати на закључивање уговора ако је то противно његовој вољи. Када је реч о осигурању, осигураваач треба да процени да ли може да преузме сваки ризик који му се понуди у осигурању. Међутим, када су у питању обавезна осигурања, осигураваач је дужан да прихвати сваку понуду из разлога што би се, ако би се оставило на вољу осигураваачима да прихвате или не прихвате таква осигурања, изгубио смисао постојања обавезних осигурања.⁸

Треба међутим нагласити да је према Основном закону о осигурању и осигуравајућим организацијама из 1977. године,⁹ који је важио све до доношења ЗОО, осигураваач био дужан да прихвати сваку понуду под условима под којима врши основну врсту осигурања (чл. 10, ст. 2). Ова обавеза је постојала у свим врстама осигурања изузев у осигурању поморског транспорта, осигурања копненог и ваздухопловног транспорта, и осигурања кредита на које се овај закон није примењивао. Оваква обавеза осигураваача ретко је била позната у законодавствима у упоредном праву и није била једнодушно прихваћена и оправдана. Томе су се нарочито противили осигураваачи, а и стручњаци који се баве правом осигурања критиковали су таква законска решења.¹⁰ Наиме, сматрало се да овакво решење противуречи основном принципу закључивања уговора о осигурању у нашем праву-принципу добровољности, који треба подједнако да важи за обе уговорне стране.¹¹

С друге стране, аргументи којима се бранило законско решење о обавези прихватања сваке понуде за закључивање уговора о осигурању чињени су од стране уговараача осигурања, односно осигураника. Истицало се да се на тај начин осигураници «штите од шиканирања осигураваача, као и да је то у складу са функцијом осигурања, као делатности од друштвеног интереса. Истицало се да би препуштање осигураваачу да врши селекцију ризика које ће примити у осигурање довели у неравноправан положај савесни осигураници којима је заштита заиста потребна. Такође, истицано је да је закључен уговор о

⁸ Јанковец, И., *Обавезно осигурање за штете од моторних возила*, Београд, 1977, стр. 9.

⁹ Службени лист СФРЈ, бр.

¹⁰ Славнић, Ј., *Одбијање понуде за закључивање уговора о осигурању и обавеза на накнаду из осигурања*, Правни живот, бр. 10/91, стр. 433.

¹¹ Славнић, Ј., *Одбијање понуде за закључење уговора о осигурању и обавеза на накнаду из осигурања*, Правни живот, бр. 10/1970, стр. 235.

осигурању често претпоставка за закључивање неких других уговора грађанског и привредног права (уговора о кредиту, на пример), тако да би одбијањем да се закључи уговор о осигурању биле проузроковане штетне последице по понудиоца.»¹²

Међутим, превагнули су аргументи против система обавезног прихватања понуде за закључивање уговора о осигурању међу којима су истицани нарочито следећи: „селекција ризика није израз самовоље осигуравача него битан услов изравнања ризика, јер осигуравачи да би очували своју егзистенцију и сигурност, не могу да примају све објекте који им се нуде у осигурању, па чак и ако то одговара формалним условима њиховог пословања. Они морају да имају могућност избора и међу објектима који се нуде и међу осигураницима; обавеза прихватања понуде за закључивање уговора о осигурању која постоји на страни осигуравача не постоји и у случају реосигурања. Отуда осигуравајуће организације нису у равноправном положају, јер осигуравачи не могу увек да реосигурају ризике које су дужни да прихвате, а што још више погоршава њихов положај; обавеза прихватања сваке понуде погодује лошим-мање одговорним осигураницима, који знајући да ће осигуравач накнадити евентуалну штету нису заинтересовани за предузимање превентивних мера и на крају као посебан аргумент истиче се да је посао осигурања посао особитог поверења и посао који се закључује у условима тржишне конкуренције, зато ни један осигуравач неће одбити савесног осигураника него ће се напротив старати да га придобије“.¹³

2. *Обавештавање уговарача осигурања о условима осигурања.*- Обавеза обавештавања о условима осигурања за осигуравача произилази из општих правила ЗОО (чл. 142) и посебне одредбе чл. 902 ЗОО. Наиме, правило је да осигуравајућа друштва у највећој мери закључују уговоре према унапред утврђеним општим условима осигурања. Имајући у виду да су Општи услови осигурања по својој правној природи уговорног карактера да би обавезивали уговарача осигурања, односно осигураника морају му бити познати у моменту закључивања уговора о осигурању. То је опште правило облигационог права предвиђено у чл. 142 ЗОО којим је прописано: «Општи услови обавезују уговорну страну ако су јој били познати или морали бити познати у часу закључивања уговора». Ово правило облигационог права даље је прецизирано ст. 2 истог члана према којем се «општи услови морају објавити на уобичајен начин». Поред тога, чл. 902, ст. 3 и 4 ЗОО предвиђено је да је осигуравач обавезан да упозна осигураника да су општи и посебни услови осигурања саставни део уговора и да му преда њихов текст ако ти услови нису штампани на самој полиси осигурања. Осигуравач ову своју обавезу испуњава на тај начин што

¹² Николић, Н., *Идејна основа схватања да је организација заштите ризика главна обавеза осигуравача*, Осигурање, бр. 11-12/ 1956, стр. 17.

¹³ Бонцел, А., *Економски основи нашег осигурања*, Осигурање и привреда, бр. 7-8/93, стр. 11-12.

или предаје опште и посебне услове осигурања уговарачу осигурања, односно осигуранику (штампане у виду посебне брошуре) или је њихова садржина одштампана на полеђини полисе. На тај начин се отклањају каснији евентуални спорови између осигураваача и уговарача осигурања, односно осигураника. Из напред наведених законских одредби произилази да уговарача осигурања не обавезују услови осигурања све док не буде упознат са њима, односно док му не буду предати. Ако је осигураваач упознао уговарача осигурања са општим условима осигурања, односно ако му их је предао, уговарач осигурања се не може позивати да се са истима није упознао, односно да их није прочитао.

У пракси тешкоће настају у оним случајевима када општи услови осигурања нису предати уговарачу осигурања, односно осигуранику иако је та чињеница констатована у полиси. У том случају тешкоће настају у доказивању те чињенице. Наша ранија судска пракса је стајала на становишту да уговарач осигурања у том случају није везан условима осигурања.¹⁴

2. Обавезе у току трајања осигурања

У току трајања уговора о осигурању, осигураваач је дужан да ствара и одржава резерве (новчана средства), да предузима мере превентивног деловања и да на захтев осигураника изда дупликат полисе.

1. Стварање и одржавање резерви сигурности.- Код делатности осигурања, правило је да након закључивања уговора о осигурању, прво уговарач осигурања, односно осигураник плати премију, а тек затим и то ако се деси осигурани случај осигураваач је обавезан да исплати насталу штету, односно уговорену осигурану суму. Зато осигуравајућа друштва располажу великим финансијским средствима. Та средства осигуравајућа друштва не држе „мртва“ на свом текућем рачуну већ су дужна да их улажу и пласирају у стабилне и сигурне изворе прихода. Та обавеза предвиђена је за осигуравааче и нашим Законом о осигурању—даље ЗОС (чл. 127-134).¹⁵

Извршавање ове обавезе представља део уредног пословања друштва за осигурање. Питање је како се ова обавеза одражава на појединачан-конкретан уговор о осигурању. То су очигледно две различите ствари. Из тих разлога у праву осигурања, висина износа накнаде која са дугује уговарачу осигурања на име накнаде штете не може утицати на ограниченост средстава којима располаже осигураваач, „будући да су осигуравајући заводи установљени баш

¹⁴ Пресуда Врховног суда Хрватске, Гж. 1551/74 од 25. 04. 1974, Информатор бр. 2124/74.

¹⁵ Службени гласник републике Србије, бр. 139/2014.

зато да накнаде сву штету на коју осигураници и друге особе имају право на основу уговора и законских прописа“.¹⁶

2. *Предузимање мера превентиве.*- Предузимање мера превентиве у основи је обавеза уговарача осигурања, односно осигураника. Међутим, по природи посла осигурања у интересу је и осигуравача да предузима превентивне мере у циљу смањења опасности да не дође до осигураног случаја. Превентивне мере које осигуравач може предузети могу бити различите, као на пример: обука кадрова уговарача осигурања, односно осигураника за заштиту од пожара, набавка одређене опреме и сл.¹⁷ Ипак, у случају непредузимања превентивних мера штетне последице у крајњем случају погађају уговарача осигурања, односно осигураника а не осигуравача, из тих разлога у пракси се често јавља да осигуравач сугерише које мере уговарач осигурања треба да предузме и врши контролу предузетих мера. У сваком случају прописи који уређују односе из осигурања не садрже санкције за осигуравача који не предузима превентивне мере током трајања уговора о осигурању.

3. *Издавање дупликата полисе или других исправа о осигурању.*- Уколико се на страни уговарача осигурања, односно осигураника укаже потреба да му осигуравач изда дупликат полисе или неку другу исправу, осигуравач је дужан да то учини. У пракси постоје чести случајеви да су уговарачу осигурања, односно осигуранику, поред полисе издате у време закључења уговора, потребни и дуплици. У условима за осигурање живота осигуравајућих друштава предвиђа се обавеза осигуравача да замени полису ако му се поднесе правоснажна пресуда којом је оригинална полиса оглашена неважећом, али осигуравач може заменити несталу полису и без судске одлуке, ако није реч о осигурању закљученом у корист доносиоца.¹⁸

3. Обавезе кад наступи осигурани случај

Кад наступи осигурани случај за осигуравача настају две главне обавезе: да исплати накнаду штете, односно осигурану суму као и да накнади трошкове спасавања.

1. *Обавеза накнаде штете, односно исплата осигуране суме.*- Наступањем осигураног случаја настаје главна обавеза осигуравача. Она се састоји у обавези накнаде штете или исплати уговорене осигуране суме. Међутим, да би испунио ову обавезу осигуравач мора претходно да утврди настанак штете, као и последице које су услед штетног догађаја настале. *То подразумева сазнање*

¹⁶ Пресуда врховног суда Југославије, Рев. 319/69, од 30. 09. 1969, Збирка судских одлука, XV/1, одлука бр. 31. Цитирано према: Шулејић, П., *Правни положај корисника осигурања*, Правни живот, бр. 10/98, стр. 218.

¹⁷ Шулејић, П., *Право осигурања*, стр. 213.

¹⁸ Славнић, Ј., *Правна природа полисе осигурања у југословенском праву*, *Анали*, бр. 4/89, стр. 78.

осигураваача да је штета настала, односно да се ризик предвиђен уговором о осигурању остварио.¹⁹ О овој чињеници осигураваач треба да буде обавештен од стране уговараача осигурања, односно осигураника.²⁰ То је обавеза уговараача осигурања чије пропуштање може да има по њега штетне последице.²¹

Када је реч о начину утврђивања штете по правилу то чине заједнички осигураваач и уговараач осигурања, односно осигураник јер је то у њиховом заједничком интересу. Они међутим тај посао могу поверити и за то стручним лицима. Већина општих услова осигурања садржи одредбе о саставу комисије за утврђивање појединих врста штета и правила да се утврђивање износа штете врши одмах након настанка штетног догађаја.

Ако приликом утврђивања износа настале штете не дође до сагласности између осигураваача и уговараача осигурања, односно осигураника, утврђивање ове чињенице може се поверити стручњацима за одговарајућу област - вештацима.

Према швајцарском закону о осигурању (чл. 67, ст. 1) обе стране могу захтевати да се износ штете без одлагања утврди, али код штета на пољопривредним производима (нарочито од грана и када се ризик остварио пре жетве) на захтев једне стране процена штете се може одложити до жетве.²²

Након што се утврди штета и њена висина, обавеза је осигураваача да уговараачу, односно осигуранику накнади штету или исплати осигурану суму. У интересу је уговараача осигурања, односно осигураника да му се штета, односно осигурана сума не само исплати, већ и да то буде на време. У том смислу, у циљу заштите интереса уговараача осигурања, односно осигураника ЗОО прописује и рок у којем осигураваач треба да испуни своју обавезу. ЗОО предвиђа (чл. 919) да је осигураваач дужан да исплати накнаду или осигурану суму у уговореном року који не може бити *дужи од 14 дана*, рачунајући од када је осигураваач добио обавештење да се осигурани случај догодио.

У одређеним случајевима могуће је да тај рок буде и дужи од напред наведеног. То изричито предвиђа ЗОО у чл. 919, ст. 2 према коме, ако је за утврђивање осигураваачеве обавезе или њеног износа потребно извесно време, овај рок почиње тећи од дана када је утврђено постојање његове обавезе и њен износ. Овакво законско решење је разумљиво имајући у виду да у одређеним случајевима уговараач осигурања, односно осигураник не може у кратком року прибавити потребне доказе о узроку и висини штете.

¹⁹ Миладиновић, З., *Ризик као елемент осигурања*, Зборник радова: Савремени правни промет и услуге, Крагујевац, 2018, стр. 268.

²⁰ Сокал, В., *Обавезе осигураника (уговаратеља осигурања) када се оствари осигурани случај у имовинском осигурању и осврт на обавезе осигураваача*, ОИП, бр. 7-8/64, стр. 33.

²¹ Стојиљковић, В., *Обавеза осигураника на пријављивање околности значајних за оцену ризика*, Правни живот, бр. 11/95, стр. 489.

²² Наведено према: Шулерић, П., *Право осигурања*, стр. 218, фуснота 520.

Ови рокови су императивне природе и они се не могу продужавати. Они се међутим, уговором о осигурању могу скраћивати, јер је то у несумњивом интересу осигураника. Та могућност предвиђена је чл. 900, ст. 2 ЗОО.

Осигуравач који задоцни са испуњењем ове своје обавезе дужан је да уговарачу осигурања, осигуранику, односно кориснику осигурања плати затезну камату.²³ Ако је уговарач осигурања привредни субјект, примењује се стопа затезне камате која важи за задоцњење са испуњењем новчаних обавеза из уговора у привреди.²⁴ Поред затезне камате, осигуравач који је закаснио са исплатом накнаде штете, односно уговорене осигуране суме дугује уговарачу осигурања, осигуранику, односно кориснику осигурања и накнаду штете, ако је уговарач осигурања, осигураник или корисник осигурања претрпео неку штету која је већа од износа затезне камате. Дакле, у овом случају осигуравач се не може обавезати на исплату затезне камате и накнаду штете због доцње са испуњењем своје обавезе ако је настала штета мања од износа који је мањи од законске затезне камате. Тако на пример, у једном случају суд је одлучио да када је осигуравач у доцњи са исплатом накнаде из осигурања за уништени осигурани аутомобил, па је у периоду доцње повећан порез на промет који треба да плати уговарач осигурања приликом набавке новог аутомобила, осигуравач је дужан да накнади уговарачу осигурања и тај износ. Према становишту суда, у «таквим случајевима неће се примењивати одредба услова осигурања према којој се висина накнаде из осигурања одређује с обзиром на вредност осигуране ствари у време настанка осигураног случаја, него ће се висина накнаде одмерити према вредности осигуране ствари у време пресуђења.»²⁵

Подразумева се да ће осигуравач бити обавезан на накнаду штете настале услед задоцњења са испуњењем своје обавезе из уговора о осигурању само ако је крив за задоцњење са исплатом накнаде из осигурања. То значи уколико је осигуравач нудио уговарачу осигурања, осигуранику односно кориснику осигурања да му исплати накнаду из осигурања, али је овај то одбио јер није био задовољан висином понуђеног износа, па се у спору утврди да уговарач осигурања није био у праву, осигуравач не дугује накнаду за штету коју је уговарач осигурања, осигураник, односно корисник осигурања претрпео због тога што му накнада из осигурања није одмах исплаћена.

Овај проблем у пракси се успешно решава (без вођења судског спора) када између осигуравача и уговарача осигурања, осигураника, односно корисника

²³ Манојловић, В., *Доспелост обавезе осигуравача за исплату накнаде и питање затезне камате*, ОУР, бр. 4/85, стр. 79.

²⁴ Одлука Вишег привредног суда Србије, Пж. 483/84 од 15. 02. 1984, Зборник судске праксе, бр. 48/84, стр. 106.

²⁵ Пресуда Врховног суда Бих, Гж. 771/73 од 21. 09. 1973, Збирка судских одлука, књига прва, свеска прва, 1976, одлука бр. 56. Цитирано према: Јанковец, И., *Уговори у привреди*, стр. 568.

осигурања, није спорно да је штета настала, али између њих постоји несагласност о висини износа који осигураваач треба да исплати. У том случају осигураваач исплаћује уговарачу осигурања, осигуранику, односно кориснику осигурања неспорни износ-предујам. Висина предујма зависи од конкретног случаја.

У условима осигурања осигуравајућих друштава, осигураваачи предвиђају себи право да у извесним нарочитим случајевима одложе плаћање накнаде из осигурања, иако иначе могу бити испуњени услови у погледу доспелости обавезе за плаћање. Најчешће се предвиђа да до одлагања са плаћањем накнаде из осигурања може доћи ако постоји сумња у погледу овлашћења за наплату накнаде док се не поднесу потребни докази; ако је против уговарача осигурања, односно осигураника поведен поступак од стране надлежних органа у вези са насталом штетом на осигураној ствари, док се не заврши поступак. Сматра се да оваква решења нису у складу са сврхом осигурања и заштитом интереса уговарача осигурања, односно осигураника.²⁶ Наиме, у случају одлагања обавезе осигураваача на исплату накнаде док се не оконча неки поступак (кривични или прекршајни), уговарач осигурања, односно осигураник неоправдано чека на исплату накнаде из осигурања, будући да поступак за накнаду из осигурања и одређени поступак према уговарачу осигурања, односно осигуранику врло често немају никакве везе.

Осигураваач може приликом накнаде из осигурања да умањи износ компензирајући га са премијом коју му уговарач осигурања евентуално дугује.

У односима из уговора о осигурању, као у осталом и код сваког облигационог односа дужник накнаде из осигурања, тј. осигураваач може имати одређене приговоре против захтева повериоца, тј. Уговарача осигурања, односно осигураника. Приговори осигураваача на пример могу се односити на постојање околности које искључују његову обавезу или је умањују, затим на ништавост уговора, застарелост потраживања, губитак права из осигурања и сл. У неким правима осигурања, такође код осигурања за туђ рачун предвиђа се право истицања приговора подједнако и уговарачу осигурања и кориснику осигурања закљученог за његов рачун.²⁷ Такође, приговори се могу истицати и доносиоцу полисе или трећем лицу које на основу ње захтева исплату, на исти начин као и према оригинарном потписнику. Ово правило садржано је и у нашем ЗОО (чл. 921, ст. 1) којим је прописано: „против захтева доносиоца полисе, као и захтева код другог лица које се на њу позива, осигураваач може истаћи све приговоре које има у вези са уговором према лицу са којим је закључио уговор о осигурању“. Изузетак од овог правила предвиђен је ст. 2 чл. 921, и то у погледу трећих лица код осигурања од одговорности, као и захтева носилаца стварних права на осигураној ствари чије је право на уништене

²⁶ Цигој, С., *Утицај кривице осигураника на његово право на накнаду из осигурања*, ОИП, бр. 9/64, стр. 107.

²⁷ Јанковец, И., *Обавезно осигурање за штете од моторних возила*, стр. 197.

осигуране ствари по самом закону прешло на накнаду из осигурања. То значи да у овом случају осигуравач може истаћи само приговоре који су настали пре него што се осигурани случај догодио.

2. *Обавеза накнаде трошкова отклањања штетних последица.*- Наступањем осигураног случаја скоро увек настаје потреба предузимања потребних мера у циљу спасавања оштећене имовине или повређених лица, односно отклањања штетних последица. Трошкови који у том смислу настану падају на терет осигуравача. Према ЗОО (чл. 926), осигураник има право на накнаду ових трошкова када су они предузети у «разумном покушају да се отклони опасност наступања осигураног случаја, као и покушај да се његове штетне последице ограниче, па и у случају када су ти покушаји остали без успеха. »Основни услов који у том случају треба да буде испуњен да би осигуравач дуговао ове трошкове јесте да су трошкови били нужни и оправдани и да су у сразмери са висином штете.»²⁸ Осигуравач је дужан да накнади трошкове не само осигуранику већ и сваком другом лицу које је предузело мере ради смањења штетних последица. Тако је у једном случају суд одлучио да је «захтев лица које је учествујући у гашењу пожара претрпело штету која се састојала у оштећењу здравља и одела основан, зато што је објекат у вези са чијим је гашењем пожара био осигуран, што је због штете на згради њеном власнику исплаћена накнада, и што је овим гашењем спречено веће наступање штете.»²⁹

4. Закључак

Уговор о осигурању је један од уговора где је законодавац прописао одређено понашање будућих уговорних страна и пре закључивања уговора. Из тих разлога када се говори о обавезама осигуравача из уговора о осигурању, исте се могу посматрати пре закључивања уговора а најкасније до закључивања уговора, обавезе које осигуравач има током трајања осигурања, односно током трајања уговора о осигурању и обавезе које он има када се деси осигурани случај. Све ове обавезе имају своју специфичну тежину и оне су јасно прописане законским прописима, било да је у питању законско или добровољно осигурање, односно било да је у питању осигурање имовине, осигурање лица или осигурање од одговорности. Иако се на први поглед чини да је основна обавеза осигуравача да накнади штету или исплати уговорену осигурану суму када се деси осигурани случај, односно оствари ризик покривен осигурањем, ништа мањег значаја нису ни његове обавезе у време закључивања уговора а нарочито током трајања осигурања. У време

²⁸ Сокал, В., *Штете покривене осигурањем и њихова накнада*, Правни живот, бр. 9-10/1992, стр. 443.

²⁹ Пресуда Окружног суда у Скопљу, Гж. 245/63 од 17. 04. 1963, Цитирано према: Шулејић, П., *Право осигурања*, стр. 222.

закључивања уговора осигураваач је обавезан да упозна уговараача осигурања, односно осигураника са условима под којима он прима у осигурање одређене ризике и да му преда услове осигурања. Током трајања осигурања кључна обавеза осигураваача је да средства која убира на име премије пласира у стабилне и сигурне изворе прихода како би иста очувала вредност, и да, када се деси осигурани случај, уговарачу осигурања, осигуранику, односно кориснику осигурања накнади штету или исплати уговорену осигурану суму.

*Zoran Miladinović, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE RESPONSIBILITIES OF THE INSURER IN AN INSURANCE CONTRACT

Summary

In most civil law or commercial contracts, the contracting parties assume their responsibilities, that is their obligations come into effect upon signing the contract. However, there are some type of contracts, where law foresees certain responsibilities of the contracting parties before signing the contract. An insurance contract is a typical contract where the legislator prescribes certain obligations of future contracting parties before signing the contract. In that context, we can speak about the insurer's obligations before signing the contract, during its lifetime and at the moment of the accident covered by the insurance contract. All these obligations have their specific weight and are defined by legal provisions and insurance terms and conditions, regardless the fact we are speaking about the legal or voluntary insurance, that is whether it is property insurance, personal insurance or liability insurance. Basically, the insurer's responsibilities are related to the obligations of the insured, who, by paying his insurance premiums as the price of the risk, expects certain security from signing an insurance contract.

Key words: *insurance, the insurer, the insured, insurance contract, damage, compensation.*